

Targosz, Karolina

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/2, 466-468

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

giczna interpretacja matematyki była bardzo częsta właśnie w średniowieczu; takie pojmowanie matematyki miało oczywiście swe ideowe zaplecze w platonizmie, bo i Platon (za pitagorejczykami) tak właśnie ją pojmował. To zagadnienie ontologicznej interpretacji matematyki przez ludzi średniowiecza podjęła następnie doc. Stasiewicz-Jasiukowa, informując przy tym, że zagadnienie to znalazło już swe miejsce w znanej jej pisemnej wersji pracy dr Frankowskiej-Terleckiej, lecz pominięte zostało w referacie.

Dr Rolbiecki zajął się splotem obiektywnych procesów zachodzących w dziejach nauki, obejmowanych wspólnym mianem jej matematyzacji — dociekając, co właściwie pod tym mianem się kryje. Jego zdaniem, kryją się tam aż trzy różne (aczkolwiek towarzyszące sobie i wzajemnie determinujące się) procesy, które nazwał następująco: 1. matematyzacją poznawczych rezultatów nauki, 2. matematyzacją metod nauki, 3. matematyzacją struktury nauki jako systemów twierdzeń. Wspomniał także o zjawisku, które nazwał matematyzacją szaty nauki². Tej trojakości obiektywnych, danych nam historycznie procesów matematyzacji nauki odpowiada — jego zdaniem — trojakość sensów postulatów jej matematyzacji zgłaszanych przez różnych autorów — np. takichże postulatów wysuniętych przez Rogera Bacona, a przedstawionych w poprzedniej książce dr Frankowskiej³.

Prof. Rybicki — w związku z przypomnianym przez referentkę dążeniem Rogera Bacona do „całkowitej pewności i prawdziwości” poznania naukowego — podniósł zagadnienie rozróżniania przez ludzi średniowiecza ideału prawdziwości poznania od ideału pewności poznania. O sprawie tej mówili następnie: dr Rolbiecki, prof. Dąbska i doc. Szumilewicz.

Dr Bezwiński — w związku z zagadnieniem roli matematyki w integracji nauki — zajął się ogólniejszym zagadnieniem pojęcia tejsze integracji oraz zagadnieniem różnych jej rodzajów.

Prof. Voisé (już trochę poza właściwą dyskusją) zwrócił jeszcze uwagę na żywe zainteresowanie sprawami matematyzacji nauk ze strony Karola Marksa.

Kończąc zebranie postanowiono, że zagadnieniom matematyzacji nauk — wszakże od innej strony ujętym i przedstawionym przez innych referentów — poświęcone będą jeszcze dwa następne zebrania tego Zespołu. Postanowienie to było oczywiście wyrazem zainteresowania tymi zagadnieniami, które rozbudziła swym referatem dr Frankowska-Terlecka.

Waldemar Rolbiecki

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU ODRODZENIA

Dnia 17 listopada 1970 r. odbyło się w Krakowie pod przewodnictwem prof. Henryka Barycza zebranie Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia, na którym dr Karolina Targosz przedstawiła referat *Piotr Des Noyers, sekretarz Ludwika Marii Gonzagi jako dziennikarz i historyk swoich czasów*. Autorka zebrała w referacie cztery fragmenty przygotowywanej przez nią rozprawy o mecenacie naukowym na dworze Ludwika Marii Gonzagi i Jana Kazimierza, związane z osobą sekretarza królowej. W pierwszym fragmencie naszkicowała biografię Piotra Des Noyers, w trzech następnych zaś omówiła kolejno jego pisma historiograficzne, działalność kronikarsko-dziennikarską oraz poglądy z dziedziny myśli politycznej.

² Por. W. Rolbiecki. *Przyczynek teoretyczny do zagadnienia matematyzacji nauki*. „Kwartalnik Nauki i Techniki” R. 16: 1971 nr 1, s. 87—90.

³ M. Frankowska. „*Scientia*” w ujęciu Rogera Bacona. Wrocław 1969.

Dzieje życia Piotra Des Noyers (1606—1693) zrekonstruowała dr Targosz głównie na podstawie danych zawartych w jego obfitej osobistej korespondencji. O jego pochodzeniu nie przetrwały żadne bliższe wiadomości. Wykształcenie posiadał matematyczne — był uczniem G. P. de Roberval'a. Od ok. 1640 r. przez długie lata zajmował stanowisko sekretarza Marii Gonzagi najpierw księżniczki niwernerńskiej, a później królowej polskiej. W Polsce przeżył długie, burzliwe lata wojen, wyjeżdżając do Francji kilkakrotnie w różnorodnych misjach. W 1658 r. uzyskał polski indygenat. Po śmierci królowej wycofał się ze służby dworskiej i na pewien czas wrócił prawdopodobnie do Francji. W czasach Sobieskiego spędził lata spokojnej starości w Warszawie. Częściowo się spolonizował i mimo krytycznego nieraz stosunku do przybranej ojczyzny pozostał w niej aż do śmierci. W ciągu całego życia gromadził zbiory książkowe i kompletował instrumentarium astronomiczno-fizyczne. Na dworze w Warszawie spełniał ważną rolę organizatora życia naukowego oraz informatora kręgów uczonych paryskich o wydarzeniach z terenu polskiego.

Autorka zajęła się z kolei humanistyczną stroną działalności naukowej Des Noyers. W zakresie historiografii pozostawił on trzy rękopiśmienne dzieła, których bohaterką jest Ludwika Maria. Opracowywał sukcesywnie jej życiorys w ujęciu astrologicznym zatytułowany *Nativité d'Amarille*, w którym rozwijają się barwnie dzieje życia polskiej królowej aż do 1652 r. Wybór jej na żonę Władysława IV, uroczystości zaślubin, podróż do Polski oraz życie dworu polskiego w pierwszych latach panowania Ludwika Marii przedstawił w pamiętnikarskiej formie w *Mémoire du voyage de Louise Marie de Gonzague*. W znanym jedynie z polskiego tłumaczenia z XVIII w. skróconym opisie życia Ludwika Marii zamknął w esencjonalnej formie cały biogram królowej napisany już po jej śmierci.

Przez długie lata był Des Noyers reporterem bieżących wydarzeń politycznych z terenu polskiego, działającym na zlecenie królowej i prywatnie. On najprawdopodobniej był redaktorem drukowanego we Francji wydawnictwa periodycznego — relacji o stanie wojny ze Szwecją (*Relation contenant l'état véritable des affaires de Pologne*), zachowanych w dziesięciu z istniejących niegdyś czterestu numerów. W imponującej ilości przetrwała prywatna korespondencja polityczna Des Noyers, skierowana do Izmaela Boulliau (ok. 1500 cotygodniowych listów z lat 1655—1673 i 1680—1692). Tworzy ona niezwykle bogatą w fakty kronikę dziejów polskich od czasów potopu po schyłek panowania Sobieskiego, najwartościowszą w swej części dotyczącej czasów Ludwika Marii i Jana Kazimierza.

W związku z korespondencją Des Noyers, przedstawiła dr Targosz osobę jego głównego korespondenta, Izmaela Boulliau (1605—1694), astronoma, bibliotekarza i sekretarza Jakuba Augusta de Thou młodszego i jego związku z Polską — starania dworu polskiego o pozyskanie go na służbę dyplomatyczną, pobyt w Polsce w 1661 r. oraz ślady jego zainteresowań sprawami polskimi.

W ostatnim fragmencie zebrała autorka rozproszone w pismach i korespondencji Des Noyers ślady myśli politycznej charakterystycznej dla kręgu Ludwika Marii i wysuwanych przez nią projektów reform systemu parlamentarnego i elekcji oraz krytykę istniejącego systemu ustrojowego Rzeczypospolitej.

W dyskusji po referacie prof. W. Hubicki zapytał autorkę, czy w swych poszukiwaniach nie natknęła się ona na rękopisy alchemiczne Des Noyers oraz wyraził przypuszczenie, że rzymskim korespondentem sekretarza królowej mógł być A. Kircher. Doc. J. Dianni przypomniała listy Des Noyers do Mersenne'a publikowane przez A. Favaro a dr D. Rederowa zainteresowała się dziejami publikacji listów Des Noyers w XIX w. Doc. A. Czekajewska zapytała o ślady jego znajomości polskich pisarzy historycznych. Doc. L. Hajdukiewicz zainteresował się stosunkiem

przedstawionej postaci w kręgu uczonych z dworu królewskiego do reszty świata uczonych ludzi w Polsce (krąg raczej wyobcowany i ekskluzywny).

Prof. H. Barycz zabierając głos na zakończenie dyskusji zauważył, że problematyka polsko-francuskich związków naukowych w XVII w. pozostawała dotąd w zanedbaniu i podkreślił, że referat przedstawił kalejdoskop zagadnień zaczerpniętych z bogatych materiałów źródłowych. Z kwestii szczegółowych prof. Barycz poruszył sprawę indygenatu Des Noyers, zagadnienie wzajemnego stosunku indywidualności i umysłowości królowej i jej sekretarza oraz jego powiązania z innymi postaciami z kręgu dworu (J. A. Morsztynem, J. K. Krasieńskim). Po zamknięciu dyskusji autorka odpowiadała na zapytania i wysunięte sugestie.

Karolina Targosz

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU OŚWIECENIA

W dniu 17 listopada 1970 r. odbyło się w Krakowie, pod przewodnictwem doc. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej, posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia, na którym dr Julian Dybiec wygłosił referat *Ekonomia polityczna w polskim szkolnictwie średnim 1806—1831*.

Referent przedstawił rozwój nauczania ekonomii politycznej w szkolnictwie polskim od czasów Komisji Edukacji Narodowej do roku 1831. Charakteryzując nauczanie tej dyscypliny w szkolnictwie Kuratorii Wileńskiej dr Dybiec wskazał na poważną rolę Liceum Krzemienieckiego w popularyzacji wiedzy ekonomicznej. Na tym polu szczególnie zasłużyli się nauczyciele Liceum: H. Stroynowski, P. Jarowski, T. Czacki i K. Choński. Ten ostatni przełożył dzieło L. H. Jakoba *Grundsätze der Nationaloekonomie oder Grundsätze des Nationalreichams*. Przełożenie na język polski tej pracy, uzupełnionej uwagami tłumacza, jest świadectwem rozszerzania się wpływów klasycznej ekonomii politycznej w środowisku krzemienieckim.

Ożywiona dyskusja, jaka wywiązała się po referacie, koncentrowała się wokół znaczenia szkoły ekonomicznej niemiecko-rosyjskiej. Dr R. Wołoszyński zwrócił uwagę na fakt, że znany w Polsce podręcznik A. L. Schlözera wykorzystywany był także w Rosji, podobnie zresztą jak dzieła L. H. Jakoba i H. Storcha. W związku z tym wyłonił się problem stopnia oryginalności prac K. Chońskiego.

Do wypowiedzi dr Wołoszyńskiego nawiązali m.in. doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa i doc. S. Brzozowski. Umiejętne dostosowanie zachodniej myśli ekonomicznej do specyficznych warunków polskich utrudnia wyodrębnienie cech oryginalnych. Swoiste, zindywidualizowane przetworzenie kierunków obcych stanowi o specyfice szkoły ekonomicznej kręgu środkowo-europejskiego. Adaptacja ta spowodowana była, jak się zdaje, małą liczbą polskich podręczników szkolnych. Zwrócono też uwagę na fakt, że ekonomia polityczna nie występowała w tym okresie jako nauka samodzielna. Nauczano jej w połączeniu ze „statystyką państwową” lub „nauką gospodarską”.

W sumie dyskusja wzbogaciła poruszaną przez referenta tematykę, pokazując różnorakie relacje między nauczaniem ekonomii politycznej na ziemiach polskich a ówczesną europejską myślą ekonomiczną.

Małgorzata Trzcieńska